

Børnekonventionen i Danmark. Barnet mellem forældre og stat

Anette Faye Jacobsen

Sammendrag

Børnekonventionen har haft stor gennemslagskraft i Danmark. Konventionen blev dog først virkeligt 'opdaget' i Danmark i slutningen af 1990'erne, da private og offentlige børneorganisationer fandt sammen om at bruge konventionen som redskab i deres politiske arbejde.

Artiklen viser, hvordan konventionen efter årtusindskiftet har spillet en stigende rolle i lovgivning om beskyttelse af udsatte børn samt i reguleringen af skilsmisse og samvær. Analyser af lovgivning og debatter blandt beslutningstagere, børneaktivister og professionelle demonstrerer desuden en stigende forventning om, at myndighederne skal kunne intervenere i udsatte familiers liv. Familien er i stadigt mindre grad et autonomt fællesskab. Tværimod kan staten stille øgede krav til forældres kompetencer og livsstil. Undersøgelsen viser, at der er sket en omdefinering af retten til familieliv, og at barnets stilling mellem forældre og stat er blevet betydeligt ændret gennem de seneste 20 år.

The Convention on the Rights of the Child in Denmark. The Child between the Parents and the State

Abstract

The Convention on the Rights of the Child has had a significant impact in Denmark. International perspectives were inspiring certain statutes on children's rights already by the 1980s – before the Convention was adopted. However, it was not until the end of the 1990s that the Convention truly became a living instrument, as private and public children's organisations started collaborating on issues of children's rights. After the turn of the millennium the Convention played a prominent role in the enactments of legislation in relation to socially vulnerable children and in the regulation of divorce and contact. Applying a historical analysis, the article shows how these reforms enhanced children's rights to development and protection, yet at the same time redefined rights to family life. The study concludes that the authorities gained a wider margin regarding intervention in privacy matters, and new standards were developed for the authorities to be able to assess parenting competence.

Introduktion

Børnekonventionen blev ratificeret i Danmark i 1991. De fleste af tidens politikere og embedsmænd mente dog ikke, den ville få stor betydning for danske børn. Den almindelige opfattelse var, at rettighederne i konventionen var gennemført for længe (Faye Jacobsen

2015: 70). Siden da er der sket en vældig udvikling i synet på Børnekonventionen. Der er i dag en meget bred accept af, at konventionen skal inddrages i lovgivning og vejledninger især på det sociale og det familieretlige område.

Gennem en samtidshistorisk analyse ser denne

artikel på den betydning, Børnekonventionen har haft i Danmark. To spørgsmål er i fokus: Hvordan er konventionen blevet brugt af beslutningstagere og børneorganisationer i formuleringen af de børnepolitiske dagsordener gennem de seneste 30 år, og hvordan har børnerettighedstænkningen bidraget til at reformulere synet på barnets bedste og retten til familieliv.

Litteratur, kilder og struktur

Der er skrevet meget lidt videnskabelig litteratur om Børnekonventionens historie. Der er nogle få internationale studier, som især beskæftiger sig med konventionens tilblivelse (Cohen 1990; Lindkvist 2018; Holzscheiter 2010) og enkelte lidt bredere fremstillinger (Fass 2011; Verhellen 2000). Børnekonventionens gennemførelse i Danmark er også kun sparsomt belyst (Faye Jacobsen 2015).

Der har været en del debat om teori og metoder i studier af Børnekonventionen. Den mest almindelige tilgang i forskningen har været at undersøge, hvor langt staten var kommet i udviklingen af rettighederne på forskellige områder. Det har imidlertid medført en teoretisk underudvikling og mangel på kritisk blik på selve konventionen (Reynaert, Bouverne-de-Bie og Vandeveldt 2009; Quennerstedt 2013). Den teoretiske inspiration i denne analyse er hentet i den såkaldte begrebshistorie (Koselleck 1972). Det betyder, at alle vigtige termer og også Børnekonventionen i sig selv betragtes som historiske konstruktioner; og de indgår derfor som en del af undersøgelserne. Tidens aktører har en opfattelse af f.eks. betydningen af 'barnets bedste' i Børnekonventionens artikel 3, men det er en forståelse, der er præget af den samtidige kontekst. Det er således en del af analysen at finde frem til, hvordan der sker ændringer i de dominerende holdninger til barnets rettigheder og forstå forandringerne i en bredere social og politisk sammenhæng.

Kilderne til undersøgelsen er først og fremmest lovgivningen og de mange forarbejder og debatter, der følger med de større lovinitiativ-

ver: Kommissionsbetænkninger, forskningsudredninger, debatter i det danske parlament, Folketinget, suppleret med dokumenter fra centrale børneorganisationer. Empirien er udvalgt, så vi kan følge de overvejelser og drøftelser, der har ligget bag de omfattende reformer, der har præget børnepolitikken siden 1980'erne. Hermed får vi mulighed for at spore, hvordan synet på børn og familie har ændret sig, og hvilken rolle Børnekonventionen har spillet undervejs. Det bliver også muligt at forstå den meget komplekse sammenhæng, som udviklingen af børns rettigheder indgår i.

Fremstillingen indleder med et afsnit, der strækker sig kronologisk fra 1980'erne frem til ca. år 2000. Herigennem får vi et billede af, hvordan holdningen var til rettigheder for børn, før Børnekonventionen var blevet vedtaget, og hvordan børneorganisationerne fik sat konventionen på den politiske dagsorden. I andet tidsafsnit, fra ca. år 2000, ser vi en stærkt stigende interesse for at styrke børns lovmæssige rettigheder blandt børneprofessionelle og beslutningstagere. Det gjaldt især på to områder: Beskyttelsen af udsatte børn mod overgreb samt forældremyndighed og samvær i forbindelse med skilsmisser. Konklusionen trækker hovedlinjerne op i Børnekonventionens gennemførelseshistorie i Danmark og peger på, hvordan forholdet mellem børn, forældre og stat er blevet omfortolket som en del af processen.

Børns rettigheder kommer på dagsordenen

Diskussionen i Danmark om at give børn egne rettigheder begyndte i det små, ti år før Børnekonventionen var blevet vedtaget. I FN startede arbejdet med at formulere en konvention om børns rettigheder med 'Børneåret' i 1979, og efter nogle års stilstand kom der gang i forhandlingerne i slutningen af 1980'erne. Her var også nordiske, især svenske, kræfter meget aktive (Lindkvist 2018).

I alle de nordiske lande fik familie- og børnepolitikken høj prioritet i 1970-80'erne som en

reaktion på kvindernes indtog på arbejdsmarkedet og børnenes indtog i institutionerne. I Danmark nedsatte den socialdemokratiske regering i 1975 en Børnekommission, der skulle kortlægge børns behov og forberede en særlig børnepolitik. I kommissionens betænkning fra 1981 fremhævede man FN's Deklaration om barnets rettigheder fra 1959 som indledning til kapitlet om børns familieretlige stilling. Det var en ny tænkning, der hermed blev lanceret: Børn havde ret til beskyttelse fra staten. Loven skulle være indrettet efter barnets tarv, og børn rettigheder kunne ikke blot overlades til familien (Børnekommissionen 1981: 145).

I debatterne om børn og familiepolitik i 1970'erne og '80'erne udskilte der sig to fløje. Den ene fløj var repræsenteret af de politiske partier til venstre, der støttede et stærkere statsligt engagement i familiepolitikken. Den borgerlige side af det politiske spektrum ville derimod fastholde familiens autonomi og holde statens indblanding på et minimum (Grumløse 2014: 126).

Der var dog en ganske bred politisk enighed om, at socialpolitikken måtte analyseres og reformeres, så hjælpen til udsatte børn kunne fungere bedre. I 1988 nedsatte den borgerlige regering det såkaldte Graversen-udvalg, der skulle undersøge lovgivningen for børnefamilier på det sociale område og komme med reformforslag. Graversen-udvalget anlagde et grundsynspunkt, som ikke var set før i den danske sociale regulering, nemlig at "forældre og børn ikke altid har sammenfaldende interesser." (Betænkning 1212 1990: 59).

Der blev efterfølgende brugt mange kræfter og lang tid på at forberede reformerne grundigt. Det har formentlig været med til at afsvække de tidligere modsætninger mellem partierne i synet på børn og familiepolitik. Når det drejede sig om socialt udsatte familier, tegnede der sig en voksende enighed om, at staten måtte træde mere regulerende ind. Ordføreren for et af regeringspartierne, Venstre, Eva Kjer Hansen, konkluderede for sit eget vedkommende: "Jeg bryder mig som ud-

gangspunkt ikke om, at det offentlige skal have lov til at gribe ind i familiens privatliv, men der er altså situationer, hvor det er nødvendigt af hensyn til barnets udvikling" (Folketingstidende 1991-92a: 6332).

Resultatet blev, at de første selvstændige rettigheder til børn blev vedtaget med stort flertal i Folketinget i 1992 (Folketingstidende 1991-92b: 11113). Den mest markante nyskabelse var, at børn over 15 år nu fik egne partsrettigheder i forbindelse med en anbringelse uden for hjemmet.¹ Der var stadig kritikere. Men synspunkterne blev fremført af få, ret marginale politikere, og selv Fremskridtspartiet, der repræsenterede den skarpeste modstand mod reformen, havde ikke noget at indvende mod, at de unge fik egne partsrettigheder (Folketingstidende 1991-92a: 6289-300).

Debatten om Graversen-udvalgets forslag i Folketinget viste, at der var vokset en politisk stærk støtte frem til at give socialt udsatte børn egne lovfæstede rettigheder. Men selvom Børnekonventionen var blevet tiltrådt af Folketinget med bred opslutning bare et halvt år tidligere, var der ingen politikere, der henviste til konventionen i debatten om børns retsbeskyttelse. Det vil sige, at i begyndelsen af 1990'erne blev Børnekonventionen ikke betragtet som et redskab, der var relevant i den socialpolitiske argumentation i Danmark.

Revselsesretten afskaffes

I Sverige og Norge, som Danmark ofte sammenligner sig med, var forældres ret til at slå deres børn afskaffet allerede i løbet af 1970'erne og 1980'erne. I Danmark havde problematikken været taget op af flere kommissioner og udvalg (Børnekommissionen 1981: 161, Betænkning nr. 985, 1983: 48-49). I en reform af myndighedsloven i 1985 blev der indført en blød formulering om, at forældremyndigheden "medfører en pligt til at beskytte barnet mod fysisk og psykisk vold og anden krænkende behandling".² Det var ikke et egentlig forbud mod fysisk straf. De borgerlige partier ønskede ikke, at staten skulle blande sig i forældres opdragel-

sesmetoder. Men de ville heller ikke markere sig stærkt på spørgsmålet, så de undlod at stemme (Folketingsårbog 1984-85: 243-44).

I slutningen af 1990'erne var der dog sket noget med folkestemningen. En rundspørge blandt et udsnit af befolkningen i 1997 viste, at 57 % nu var imod korporlig afstraffelse, i 1984 havde tallet kun været 26 %. Børnerådet (som omtales nærmere nedenfor) havde sammen med Red Barnet afholdt en høring om revselsesretten i 1996 og efterfølgende ført en kampagne med sloganet 'Nej til bank' (Børnerådet 1996-97: 8). De to organisationer havde desuden fået Socialistisk Folkeparti til at bringe et forslag om afskaffelse af revselsesretten op i Folketinget. Som baggrund for forslaget blev det nævnt, at Børnekonventionens artikel 19 forpligter staten til at beskytte barnet mod vold. Det hed dog videre, at konventionen ikke indeholder et specifikt forbud mod revselsesretten. Forarbejderne til lovforslaget nævnte imidlertid også, at Børnekomiteen, som overvåger staternes gennemførelse af konventionen, havde anbefalet et forbud i forbindelse med Danmarks første rapportering.³

Hermed var Børnekonventionen blevet et aktivt redskab i en dansk lovgivningsproces for første gang. Men konventionen spillede fortsat en ganske lille rolle i politikernes videre debat i Folketinget. Der var ikke andre end Socialistisk Folkeparti, der trak de internationale forpligtelser frem (Folketingstidende 1996-97: 6462). Til gengæld var der igen voldsomme diskussioner mellem de politiske fløje på trods af den forbrødring, der var sket få år før omkring børns rettigheder på det socialpolitiske område. I spørgsmålet om revselsesretten var det ikke udsatte familier, der var tale om, men i princippet enhver 'almindelig' familie, der kunne opleve et forbud mod fysisk straf som et indgreb i deres familieliv.

Alle partiers repræsentanter erklærede deres modstand imod vold over for børn. Pia Kjærsgaard fra det ret nystiftede Dansk Folkeparti mente blot ikke, at revselse var det samme som vold. Det egentlige problem

for hende var, at forslaget betød "en meget, meget trist indgriben i danske børnefamiliers hverdag" (Folketingstidende 1996-97: 7957). Hun foreslog, at oppositionspartierne, Dansk Folkeparti, Venstre og Det Konservative Folkeparti, gik sammen, så de med 60 mandater bag sig kunne udløse en folkeafstemning om sagen. Inge Dahl-Sørensen fra Venstre forsikrede også, at i det øjeblik, der kom en regering med et borgerligt flertal, ville forbuddet mod korporlig revselse blive fjernet (Folketingstidende 1996-97: 7960-7961). Lovforslaget blev derefter vedtaget med én stemmes flertal. Venstre side stemte for, mens højre stemte imod.

Da der fire år senere kom en regering bestående af Venstre og Det Konservative Folkeparti støttet af Dansk Folkeparti, hvor Pia Kjærsgaard var en stærk formand, kom der – på trods af løfterne i den tidligere debat – ingen forslag om at genindføre revselsesretten. Sagen havde ikke folkelig opbakning, og nok så vigtigt var det også, at danske børneorganisationer var blevet en voksende politisk magtfaktor. Denne udvikling var i høj grad inspireret af Børnekonventionen.

Børneorganisationerne kommer på banen

I 1994 oprettede den socialdemokratiske regering et Børneråd på initiativ fra en gruppe børneprofessionelle med gode politiske forbindelser. Børnekonventionen var dog ikke nævnt i mandatet for det nye råd, da det i første omgang blev etableret for en tre-årig forsøgsperiode (Faye Jacobsen 2004). Arbejdet for at fremme konventionen i Danmark blev imidlertid næsten samtidigt taget op af en række private børneorganisationer, der i 1995 etablerede et netværk, som de kaldte Samarbejdsgruppen om Børnekonventionen. Inspirationen kom fra de internationale menneskerettighedsmiljøer. I Geneve var der etableret en 'NGO Group' med tæt kontakt til FN's Børnekomité, som arbejdede for, at der i medlemslandene skulle dannes 'natio-

nal coalitions', der kunne agere fortalere for Børnekonventionen i den hjemlige politik.

Børnerådet valgte at gå ind i Samarbejdsgruppen om Børnekonventionen næsten fra starten. Børnekonventionen og børns rettigheder var fremme i mange fora, ikke mindst på nordiske møder, og i det nystartede Børneråd var der meget inspiration at hente her (Faye Jacobsen 2015: 65, 73-74). Da rådet blev gjort permanent i 1998 efter de førte tre års forsøgsperiode, blev Børnekonventionen skrevet ind i det nye mandat som baggrund for rådets overvågningsopgaver. Og med Børnerådets medlemskab var der kommet en forbindelse mellem Samarbejdsgruppen og staten, i og med der var en tæt kontakt mellem rådet og Socialministeriet (Børnerådet 2000: 31).

Arbejdet i Børnerådet og de private organisationer styrkede det bredere kendskab til Børnekonventionen. Der blev gennemført kampanjer og produceret undervisningsmaterialer, der skulle informere børn om deres rettigheder via skolen (Børnerådet 2000: 9, 2001: 4). Og der blev arbejdet mere og mere professionelt i forhold til Folketingets politikere, med kontakter til embedsmænd især i Socialministeriet, samt med egne undersøgelser.

Politisk var det en forandringens tid i Danmark. I en højt profileret tiltrædelsestale i TV den 1. januar 2002 problematiserede den nye borgerlige statsminister Fogh-Rasmussen, hvad han kaldte smagsdommerne.⁴ Han og regeringen ville nedlægge eller beskære en lang række offentlige råd og nævn. Heriblandt var også Børnerådet, som fik reduceret sit budget med en fjerdedel (Børnerådet 2001). Alligevel fik de største børneorganisationer og Børnerådet en styrket kontaktflade til Socialministeriet og til ledende politikere på det socialpolitiske område i den borgerlige regeringsperiode. Det skyldtes både organisationernes stigende professionalisme og beslutningstagernes egne ønsker om at inddrage vigtige børnepolitiske aktører i de mange loviniciativer på børneområdet, som blev gennemført fra omkring år 2000 og de næste tiår.

Samspil mellem børneorganisationerne og FN's Børnekomité

Den internationale børnekomité, der overvåger gennemførelsen af Børnekonventionen, havde i 2002 anbefalet medlemsstaterne at oprette en national institution for børns rettigheder. I beskrivelsen af en sådan institutions mandat hed det blandt andet, at den burde have "the power to consider individual complaints and petitions and carry out investigations, including those submitted on behalf of or directly by children..." (UN Committee on the Rights of the Child 2002: 13). En sådan klagemekanisme og i det hele taget en styrkelse af, hvad man i Danmark kaldte 'et børneombud', blev desuden anbefalet fra Børnekomiteen til Danmark som opsummering både på anden og tredje rapportering (UN Committee on the Rights of the Child 2001: 23, 2005: 21).

I de følgende år var børneorganisationerne aktive med at kontakte Folketingets politikere om sagen – uden at der dog kom noget ud af det. Da forberedelserne til Danmarks fjerde rapportering til Børnekomiteen begyndte for alvor i 2008, samledes organisationerne i Samarbejdsgruppen om at anbefale et "børneombud under en aller anden form" i deres fælles supplerende rapport til komiteen (Samarbejdsgruppen referat 24.4.2008).⁵ Det havde organisationerne også anbefalet ved de foregående rapporter. Især Børnerådet kunne have forventninger om at få styrket sit mandat som national børnerettighedsinstitution, hvis anbefalingen blev gennemført. Men der viste sig interessekonflikter i forhold til de andre store børneorganisationer. Foreningen Børns Vilkår havde held med et selvstændigt politisk lobbyarbejde, der i et kompliceret politisk spil i Folketinget førte til vedtagelsen af et 'børneombud'.

'Børneombudet' blev oprettet som en tredelt instans bestående af en telefonisk hotline, som allerede blev drevet af Børns Vilkår, koblet sammen med en netbaseret informationsportal om børns rettigheder, som skulle fungere under Børnerådet, kombineret med en

klagemekanisme, som blev etableret i form af et nyt, særligt børnekontor under Folketingets Ombudsmand i 2012.⁶ Uanset at resultatet var blevet en ejendommelig konstruktion, er der ingen tvivl om, at det danske 'børneombud' var en sejr, som de danske børneorganisationer var lykkedes med som en direkte inspiration fra FN's Børnekomité og den fortalervirksomhed, de opbyggede i tilknytning til den internationale rapportering (Faye Jacobsen 2015: 81-87). Men i det videre arbejde i Samarbejdsgruppen blev det også klart, at Børnekonventionens forandringspotentiale hang tæt sammen med den lokale klangbund for reform. Det næste mål, børneorganisationerne tog på deres fælles dagsorden, var, at få Børnekonventionen inkorporeret i dansk ret. Denne sag skulle vise sig mindre succesfuld.

Danmark har, ligesom de øvrige nordiske lande, et såkaldt dualistisk system i folkeretlig forstand. Det betyder, at internationale traktater, som Børnekonventionen, tiltrædes, så de forpligter staten, men uden at de er en del af den nationale lovgivning. Den lovgivende forsamling kan dog beslutte at inkorporere en konvention i national ret. FN's Børnekomité havde talt for, at medlemsstaterne burde inkorporere Børnekonventionen, både i en af sine generelle kommentarer (UN Committee on the Rights of the Child 2003: 20), og tillige i sine anbefalinger til Danmark (UN Committee on the Rights of the Child 2001: 15, 2005: 10-11, 2011: 11). Børnerådet og Samarbejdsgruppen om Børnekonventionen støttede inkorporeringen i deres supplerende rapporter til Børnekomiteen (Samarbejdsgruppen om Børnekonventionen i Danmark 2005: 5, Børnerådet 2005: 4). Men der var over årene ikke nogen rigtig entusiasme blandt organisationerne i forhold til at kaste mange kræfter ind i inkorporeringssagen (Samarbejdsgruppen referat 31.5.2012). Det var ikke nemt at formidle. Der blev dog gjort en stor indsats, da regeringen nedsatte et udvalg, der skulle analysere behovet for at inkorporere en række af FN's konventioner i dansk ret i 2013 og 2014

(Betænkning nr 1445 2014). Organisationerne tog kontakt til politikere og ministre og skrev indlæg i pressen (Samarbejdsgruppen referat 7.11.2014). Alligevel kom der ikke noget ud af anstrengelserne. Regeringen forklarede i sin femte rapport til FN's Børnekomité, at den ikke ønskede at forpligte sig yderligere af internationale regler, fordi det ville flytte magt fra parlamentet over til domstolene (UN Committee on the Rights of the Child 2016: 8).

Der var mange forhold, der lignede hinanden i organisationernes kampagner for et børneombud og for inkorporering af Børnekonventionen: Der var støtte i en generel kommentar fra FN's Børnekomité, og der havde været specifikke anbefalinger til Danmark fra komiteen over flere eksaminationsrunder. Børneorganisationerne arbejdede også med disse sager over lange tidsrum, og der var lagt kræfter i kampagner og politiker-kontakter. Alligevel lykkedes kun arbejdet for et børneombud, mens inkorporeringen ikke blev til noget. Det skal formentlig forklares med forskellen i de to sagers indhold. Hvor den første var konkret og let at kommunikere, var den anden svær at vurdere rækkevidden af for regeringen, og den var meget svær at formidle til presse og offentlighed.

Børnekonventionen i lovgivningen efter årtusindeskiftet

Efter Børnekonventionens gennembrud i de politiske beslutningstagerkredse fra slutningen af 1990'erne, blev det især to områder, hvor børns rettigheder og Børnekonventionen fik stor betydning: Lovgivningen om udsatte børn samt skilsmisselovgivningen. Siden år 2000 har der været gennemført betydelige social- og familieretlige reformer, hvor principperne om barnets bedste og inddragelse af barnet, fra konventionens artikel 3 og 12, er blevet stadigt stærkere vægtet i konkrete lovbestemmelser. Og politisk har der kunne skabes en vedvarende opmærksomhed på børns forhold ved at henvise til børns rettigheder i konventionen.

Beskyttelse af udsatte børn

Omkring år 2000 vedtog Folketinget et større lovkompleks, der skulle give en bedre beskyttelse af børn, der levede i problematiske hjem.⁷ Her skete der et begyndende brud med et mangeårigt princip i sociallovgivningen, om at støtte til børn og familier skulle tilstræbe, at "barnet eller den unge kan blive i hjemmet". Denne formulering gled nu ud af loven samtidig med, at kriterierne for at fjerne et barn fra forældrene blev lempede.⁸ Forarbejderne havde været meget omhyggelige. Der blev gennemført hele to høringsrunder blandt en lang række organisationer.⁹ Også de internationale menneskerettighedsstandarder var grundigt gennemgået. Her fremgik det, at Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol lagde større vægt på retten til familieliv end den tolkning af barnets rettigheder og Børnekonventionens bestemmelser, der nu var blevet den dominerende i Danmark. Men det undlod man at konkludere i sin analyse. Man nøjedes med håbefuldt at bekendtgøre, at den nye lov "forudsættes administreret i overensstemmelse med Den Europæiske Menneskerettighedskonvention".¹⁰ De nye regler skulle først og fremmest gøre op med en praksis, hvor der i "for høj grad tages hensyn til forældrene, fremfor at se på, hvad der er bedst for barnet". Derfor var der brug for, at det blev præciseret, at i "konfliktsituationer skal (der) lægges afgørende vægt på, at støtten ydes ud fra barnets eller den unges bedste".¹¹ Reformen fra år 2000 åbnede også mulighed for, at et barn kunne forblive anbragt, hvis det havde fået en stærk tilknytning til sin plejefamilie, uanset at forældrenes forhold var forbedret, og barnet derfor kunne hjemgives.¹² Denne del af reformen vakte debat i Folketinget. Nogle af partierne til højre, Kristeligt Folkeparti, Dansk Folkeparti og Venstre, havde betænkeligheder. Også ordføreren fra Det Konservative Folkeparti erklærede sin stærke støtte til familien, men tilføjede: Når en "familie ikke formår at give de vigtige og basale trygge forhold for et barn,

som netop er en families hovedopgave, jamen så er det, at vi må træde til, og det offentlige må træde til" (Folketingstidende 1999-2000a: 6617). Lovforslaget blev med nogle tilpasninger endeligt vedtaget af alle partier, kun tre enkeltmedlemmer stemte imod og ét medlem undlod at stemme (Folketingstidende 1999-2000b: 8729).

De følgende års lovændringer gik videre i den samme retning. Den såkaldte Barnets Reform, som blev behandlet i 2009-2010,¹³ udvidede mulighederne for, at et barn kunne forblive i anbringelse, hvis tilknytningen til plejefamilien eller institutionen var blevet så stærk, at det vurderedes bedst for barnet ikke at blive hjemgivet. Der kom desuden en ny mulighed for at anbringe børn, der var under et år gamle, for en treårig periode, uden at anbringelsen skulle genvurderes, hvis det blev anset for at være til barnets bedste. Ved den politiske forhandling i Folketinget var der ingen, der talte imod reformen, og den blev vedtaget af alle partier, mens to enkeltmedlemmer frat den yderste venstrefløj undlod at stemme (Folketingstidende 2008-2009: 3427-3433, 5841).

Med disse reformer havde de biologiske forældre ikke længere nogen uantastelig forrang til barnet. De skulle kunne fremvise tryghed og omsorg som familie for at gøre sig fortjent til at beholde deres barn hjemme. Retten til familieliv var hermed blevet et begreb under redefinering. Et centralt redskab til at vurdere, om forældrene kunne honorere de krav og standarder, der måtte lægges til grund for deres ret til barnet, blev introduceret i tilknytning til Barnets Reform. Socialstyrelsen lancerede den såkaldte 'forældrekompetenceundersøgelse' til brug for det socialfaglige arbejde med udsatte familier.¹⁴ Forældre, der kom i kontakt med de sociale myndigheder, måtte se i øjnene, at de herefter ville være i en konkurrencesituation med andre, plejefamilie eller institution, om at tilbyde 'barnets bedste'. Barnets ret til familieliv var hermed også blevet af en mindre naturgIVEN, mere porøs og foranderlig karakter.

Øgede krav til statslig støtte og beskyttelse

I tråd med de udvidede interventionsmuligheder overfor forældrene voksede forventningerne til beskyttelsen af børn i udsatte familier. Fra 2007 skulle alle kommuner have en sammenhængende børnepolitik.¹⁵ Formålet var systematisk at tilbyde tidlig støtte til vanskeligt stillede børn og deres familier (Servicestyrelsen 2007: 15-19). Det blev derfor også set som nødvendigt at give myndighederne udvidede muligheder for at udveksle private oplysninger om de familier, hvor der kunne være bekymring for et barn.¹⁶ Samtidig voksede kravene til, at professionelle, der arbejdede med børn, skulle underrette kommunen, hvis de fik viden eller formodning om, at et barn havde brug for støtte eller hjælp. En række alvorlige mishandlingssager mod børn blev afdækket i medierne i slutningen af 00'erne og begyndelsen af 2010'erne. Det var baggrunden for en gruppe initiativer, der samlet fik navnet 'Overgrebspakken'. De uhyggelige mishandlingssager havde "påvist alvorlige svigt fra myndighedernes side, hvor der ikke er reageret i tide, og hvor der ikke er udvist rettidig omhu i den forebyggende sociale indsats over for udsatte børn og unge", hed det i bemærkningerne til lovforslaget.¹⁷ Underrettningspligten blev beskrevet mere detaljeret i lovgivningen, og det blev tilføjet, at der også skulle underrettes om ulovligt skolefravær.¹⁸ Sikring af udsatte børns skolegang og uddannelse var blevet en vigtig komponent i kravene til staten. Børnekonventionen var ikke direkte nævnt i forbindelse med debatterne om Overgrebspakken. Men der blev afsat penge til at udvikle oplysnings- og undervisningsmaterialer om børns rettigheder.¹⁹

Parallelt med den forstærkede opmærksomhed på udsatte børns skolegang indførtes krav til sikring af små børns sproglige udvikling rettet mod etniske minoritetsfamilier.²⁰ Denne lovgivning har også indeholdt aspekter af rettighedstænkningen, f.eks. ved at stille krav om medbestemmelse til børnene i alle pasningsordninger. Børneorganisationerne har dog

ofte været kritiske overfor de særlige tiltag, der har været målrettet minoritetsbørn, fordi de er blevet anset for diskriminerende.²¹ Men sprogindsatserne kan ses som aspekter af den nydefineret af statens og forældrenes indbyrdes rolle- og ansvarsfordeling, som er fulgt i kølvandet på de politiske krav til sikringen af børns rettigheder.

Forældreansvar

Ligesom på det sociale område dukkede børnerettighedstilgangen op i reformer af skilsmisellovgivningen allerede før Børnekonventionens tid. I midten af 1980'erne foreslog et udvalg under Justitsministeriet, at et barn over 12 år skulle høres, inden der blev truffet afgørelse om forældremyndighed og samvær. Det var imidlertid tænkt som en undtagelsesbestemmelse, når forældrene ikke selv kunne blive enige (Betænkning nr. 985 1983: 53-54). Børnekonventionen indgik dog i forberedelsen af den næste reform, der kom i 1995. Det lovforberedende udvalg blev bedt om at vurdere, om de danske regler for forældremyndighed var i overensstemmelse med FN's Børnekonvention. Udvalget fastslog, at grundlaget for den kommende lov "i lighed med nugældende myndighedslov [vil være] en hensyntagen til, hvad der er bedst for barnet" (Betænkning nr. 1247 1994: 9). Forståelsen i udvalget var således, at Børnekonventionen ikke bragte noget nyt til den tankegang, der allerede gjaldt i lovgivningen. En central problematik i reformarbejdet var desuden, hvor meget staten skulle kunne intervenere i forældrenes håndtering af forældremyndighed og samvær efter skilsmislen: Skulle lovgivningen sanktionere et barns ret til to forældre ved, at domstolene kunne pådømme fælles forældremyndighed? Og skulle der være ensartede regler om forældremyndighed for børn født i og uden for ægteskab? Begge disse spørgsmål måtte der tages stilling til i lyset af Børnekonventionens bestemmelser. Udvalget anlagde dog en tilbageholdende politik i begge spørgsmål. Især er udvalgets modstand mod,

at forældre skulle kunne dømmes til fælles forældremyndighed interessant. Dette blev afvist med den begrundelse, at "samfundet kunne komme til at spille en aktiv rolle i fastlæggelsen af barnets hverdag" (Betænkning nr. 1247 1994: 14). Udvalgets holdning svarede til den modstand mod indblanding i familiens autonomi, der nogenlunde samtidig blev fremført i Folketingets debat om afskaffelsen af revsesretten. I begge tilfælde var spørgsmålet, hvor vidt staten skulle have større indgrebsmuligheder i helt almindelige familier. Det var der en ganske kraftig modstand imod både blandt de juridiske eksperter og blandt politikerne. Men ligesom i spørgsmålet om afskaffelsen af revsesretten forsvandt også betænelighederne ved statslig intervention i fastlæggelse af forældremyndigheden ud af billedet i løbet af de næste ti år.

Den næste reform på området kom i 2006-07. Nu var der ingen tvivl, om "at det er lovens klare udgangspunkt, at forældrene har fælles forældremyndighed, og at dette fællesskab omkring barnet fortsætter i tilfælde af en samlivsophævelse", som det hed i bemærkningerne til lovforslaget. Det betød, at man herefter kunne dømme forældre til fælles forældremyndighed. I samme gennemgang var der også henvisning til Børnekonventionen: Et "grundlæggende princip i loven er, at alle afgørelser skal træffes efter, hvad der er bedst for barnet. Kriteriet tager udgangspunkt i artikel 3 i FN's Børnekonvention og må til enhver tid tolkes som den bedst tænkelige løsning for hvert enkelt barn og bero på en individuel vurdering af netop dette barns forhold – herunder barnets egen indstilling". Det blev yderligere fremhævet, at loven dermed imødekom en kritik af Danmark fra FN's Børnekomité.²² Lovforslaget hvilede på en betænkning, der adskilte sig fra de tidligere ved at være udarbejdet af et stort udvalg på 15 medlemmer, hvor også Børnerådet og Børns Vilkår var med (Betænkning nr. 1475 2006: 16-18).

Det er bemærkelsesværdigt, at reformen og udvalgsarbejdet, der gik forud for den politiske

proces, var igangsat af den borgerlige regering Fogh-Rasmussen. Der var ingen modsætninger mellem højre og venstre på dette område længere, og reformen blev vedtaget af et enigt Folketing.²³ Ligesom vi så det oven for på det sociale område, var holdningen til barnets rettigheder blevet udfoldet betydeligt på cirka 10 år. Tilsvarende var synet på statens adkomst til intervention i familien også ændret, så den nu blev set som legitim af samtlige politiske partier, hvis det skete for at fremme barnets bedste. Og selvom der var stigende kritik i disse år mod de internationale menneskerettigheder, støttede alle politiske partier, at FN's Børnekonvention var grundlag for ny lovgivning, der kunne styrke barnets rettigheder.

I den seneste reform på skilsmisseområdet fra 2018 er Børnekonventionen også blevet aktivt inddraget. I bemærkningerne til loven hedder det som et grundlæggende princip, at "I alle familieretlige sager, der involverer børn, finder artikel 3(1) i FN's Børnekonvention anvendelse, hvorefter barnets tarv skal komme i første række".²⁴ Det siges videre, at "hensynet til barnet skal være altafgørende i det nye familieretlige system, og at hensynet til barnet skal sættes over andre hensyn. (...) Der sker således en styrkelse af barnets stemme og barnets deltagelse i processen".²⁵ Som noget nyt i skilsmisselovgivningen er der kommet en direkte forbindelse til det sociale område. Det hedder i bemærkningerne til 2018-forslaget, at "der i det nye familieretlige system skal iværksættes relevante og mere specifikke undersøgelser af forældres evne til at drage omsorg for barnet og af forældres evner til at indgå i samarbejdet med den anden forælder om barnets trivsel".²⁶ Og for de mest konfliktfyldte skilsmisser skal der være et tæt samarbejde mellem det nyetablerede Familieretshus og de sociale myndigheder. Der kan udveksles oplysninger om familiens forhold til brug for vurderingen af forældremyndighed og samvær, holdes fælles møder, og samarbejdet "bør i sidste ende føre frem til helhedsorienterede løsninger for familierne, der har den nødvendige sammenhæng med de socialretlige indsatser for familien".²⁷

Hermed er der skabt et sammenhængende regelsæt på det sociale område og på forældreansvarsområdet ud fra et syn på børn og forældre, som nu deles af hele det politiske spektrum i Danmark. Det er holdninger, som er blevet udviklet over de seneste tyve år i tæt samklang med en udfoldelse af Børnekonventionens centrale principper om barnets bedste og inddragelse af barnet. Også andre principper har været aktiveret i lovreformerne, især barnets ret til to forældre og barnets ret til beskyttelse. Parallelt med at barnets rettigheder er blevet styrket, er forældrenes og familiens roller og rettigheder blevet omdefineret. Retten til familieliv har traditionelt været defineret med en høj grad af autonomi for forældrene til at indrette sig med hinanden og med børnene uden statens indblanding. Denne autonomi findes fortsat, men i mindre udstrækning og under en række betingelser for forældrene. Kan eller vil forældrene ikke leve op til krav om at sikre omsorg, tryk og udvikling for deres barn, mister de i en vis udstrækning retten til privat- og familieliv og i sidste ende retten til samliv og kontakt med deres børn. Det er statistisk de mest ressourcetsvage forældre, der har "problemer på mindst tre af følgende områder; økonomi, tilknytning til arbejdsmarkedet, uddannelse, netværk og omsorg for barnet" (Servicestyrelsen 2007: 21). Hertil kommer ofte en langvarig sygdom eller et handicap, hyppigst psykiske lidelser, misbrug, vold og kriminalitet, som det siges i en håndbog til Anbringelsesreformen (Servicestyrelsen 2007: 21-22).

Opsummering

Den historiske analyse har vist, at børns rettigheder kom på den politiske dagsorden i Danmark, allerede før Børnekonventionen var vedtaget. Disse tidlige initiativer til at inddrage børns rettigheder var først og fremmest en konsekvens af udviklingen i kvindernes hurtigt voksende tilknytning til arbejdsmarkedet, men der var også inspiration fra internationale markeringer som FN's Erklæring om Barnets Rettigheder og Børneåret fra 1979. I

den historiske gennemgang aftegner der sig derefter to faser i udviklingen af børns rettigheder og Børnekonventionens gennemførelse. Den første fase rækker frem til slutningen af 1990'erne. Den anden fase løber fra omkring år 2000 og frem til i dag.

I første fase havde Danmark ganske vist tilsluttet sig Børnekonventionen i 1991, men det var ikke noget, der kunne mærkes hverken i den politiske debat eller hos private og offentlige børneorganisationer. Det var først, da det nyetablerede Børneråd gik ind i netværket Samarbejdsgruppen om Børnekonventionen i 1995, at der gradvist kom mere systematik og fremdrift i fortalervirksomheden for konventionen. Via kontakter til internationale NGO-miljøer oparbejdede de danske børneorganisationer nogle arbejdsmetoder, hvor konventionen fungerede som redskab til at få politisk opmærksomhed om børns forhold. Hermed introducerede de også et nyt sprog, som gradvist vandt indpas i børnepolitikken. Slagord om 'barnets bedste', 'børneinddragelse', 'børneperspektiv' og 'rettighedsbaseret tilgang' var inspireret fra Børnekonventionen og viste sig effektive til at formidle organisationernes budskaber. I løbet af 2010'erne fik organisationerne ydermere et tættere samarbejde med myndighederne og de politiske beslutningstagere ved at bruge Børnekonventionens rapporteringsmekanismer i en koordineret kampagnevirksomhed. Herigennem lykkedes det i 2012 at få oprettet et 'børneombud'. Derimod magtede de ikke at få Børnekonventionen inkorporeret i national ret, som det er sket i de øvrige nordiske lande. Her var organisationerne oppe imod en tendens i tiden med øget skepsis mod internationale forpligtelser.

På den politiske og lovgivningsmæssige bane har der især været to områder, hvor Børnekonventionen og børns rettigheder har vundet betydeligt indpas: I forbindelse med skilsmisser samt vedrørende beskyttelse og udvikling for socialt udsatte børn. I den første fase af den historiske gennemgang var der flere udvalgsarbejder, der skulle overveje om børns rettigheder kunne fremmes mere i

lovgivningen. I denne periode var debatterne præget af to hovedfløje, der viste sig både blandt partierne i Folketinget og blandt juridiske specialister og embedsmænd. Den ene fløj ønskede at værne om familiens autonomi og lade forældre selv håndtere deres private forhold uden statslig indblanding. Heri lå en antagelse om, at barnets tarv kunne varetages suverænt af forældrene. Den anden fløj talte for, at staten burde beskytte barnet i familier, hvor forældrene ikke magtede det. Her var ideen, at der måtte opstilles visse krav til omsorgen og opdragelsen af barnet, som staten skulle sanktionere. 1990'erne var præget af disse to forskellige holdninger til barnets bedste samt familiens og forældrenes rolle. Men der skete også en begyndende brobygning mellem de to fløje i 1990'erne, når det drejede sig om den sociale indsats overfor udsatte børn og deres familier. Allerede i 1992 vedtog Folketinget næsten enstemmigt en styrkelse af børns rettigheder i forbindelse med foranstaltninger som anbringelse uden for hjemmet.

I den anden fase af den historiske gennemgang fra omkring år 2000 er der en nærmest konstant lovgivningsaktivitet på det sociale område. Og her kom Børnekonventionen og børns rettigheder til at spille en meget mere fremtrædende rolle end tidligere. De sociale indsatser for børn og familier blev helt afpolitiseret. Der blev i højere grad trukket børnefaglige synspunkter ind i lovgivningsprocesserne. De politiske beslutningstagere var også meget opsatte på at nå til enighed – det understreges gang på gang i forarbejderne til lovene. Og resultatet blev næsten altid, at stort set hele Folketinget stod bag de sociale reformer. Lovgivningen efter årtusindskiftet blev mere interventionsorienteret end tidligere i forhold til forældres ret til børn og privatliv. Og Børnekonventionens principper var i stigende grad udgangspunkt for reformerne med fokus på at vægte barnets bedste over forældrenes interesser og med inddragelse af barnet. Hertil kom øgede krav til myndighederne om dels at beskytte barnet mod vold og overgreb i hjemmet og dels tage hånd

om dets udvikling, både i form af skolegang og, især for minoritetsbørns vedkommende, deres sproglige udvikling. Disse voksende forventninger til den offentlige sikring af børns rettigheder har også medført, at myndighederne har fået udvidet adgang til at indsamle og udveksle private oplysninger om forældre og børn, ligesom børnefaglige professionelle har fået skærpet pligt til at underrette myndighederne, hvis de er bekymret for et barns udvikling.

Med lovgivningen efter årtusindskiftet kan forældreskab i mindre grad end før ses som en 'naturlig' ting. De voksne skal agere i overensstemmelse med en række stadigt mere specifikke krav: til deres forældreevne, til deres samarbejdsvilje i forbindelse med skilsmisse samt til deres dansksproglige formåen og integrationsberedskab, hvis de tilhører etniske minoriteter. Disse ændringer i holdningerne til børn og forældre skyldes ikke alene Børnekonventionen, men den har været et vigtigt redskab i tænkningen og legitimeringen af udviklingen.

Børn har også fået ret til at blive hørt – selvom mange undersøgelser viser, at det kan være svært at få til at fungere i praksis (Ankestyrelsen 2011: 9, Ankestyrelsen 2013: 3, 6, Kloppenborg m.fl. 2018: 5–9). Børns ret til familie- og privatliv er i samme udviklingsproces blevet mere relativ og betinget af, om forældrene lever op til de stigende krav til deres forældreevner. Staten har parallelt hermed fået en voksende forpligtelse til at overvåge og intervenere i familieliv og forældreskab for at sikre barnets udvikling og beskyttelse mod overgreb. Det har på den anden side betydet en svækkelse af den autonomi og beskyttelse mod eksternt definerede krav, der traditionelt har kendetegnet forældreskab.

De fleste vil mene, at Børnekonventionen har været et velfungerende redskab i en række vigtige reformer for børn. Udfordringerne fremover bliver at sikre, at reformerne også kommer til at fungere i praksis, og at de stærkt forøgede interventionsmuligheder i socialt udsatte familier ikke efterlader svage forældre uden tilstrækkelig retssikkerhed.

Sluttnoter

- 1 Lov nr. 501 af 24. juni 1992, §§ 32c, 33, 35, stk. 1 og 3, 66c, 66d, stk. 2, 67a, stk. 1, 124, stk. 3, 128, 130, stk. 3.
- 2 Lov nr. 231 af 6. juni 1985, § 2, stk. 2.
- 3 L 213 Forslag til ændring af lov om forældremyndighed og samvær (afskaffelse af revselsesretten), fremsat 2. april 1997 af SF. Folketingstidende 1996-97. Tillæg A: 4460-4462.
- 4 http://www.stm.dk/_p_7354.html (25.12.2018)
- 5 Referaterne opbevares hos Amnesty Danmarks afdeling i Aalborg.
- 6 Lov nr. 568 af 18. juni 2012. Se desuden L 142 Forslag til lov om ændring af lov om retssikkerhed og administration på det sociale område (Børnerådets fortalervirksomhed), fremsat 29.3.2012. Bemærkninger til lovforslaget, pkt. 3.3.
- 7 Lov nr. 466 af 31.5.2000.
- 8 L 232 Forslag til lov om ændring af lov om social service og lov om retssikkerhed og administration på det sociale område. Se "Lovforslaget sammenholdt med gældende lov", § 40 samt bemærkninger til § 1 nr. 14.
- 9 Bemærkninger til lovforslaget, pkt. 3.1.
- 10 Bemærkninger til lovforslaget, pkt. 4.1.
- 11 Bemærkninger til lovforslaget, pkt. 4.2.1.
- 12 Bemærkninger til lovforslaget, pkt. 4.4.3.
- 13 Lov nr. 318 af 28.4.2009 (Kontinuitet i anbringelsen m.v.) Lov nr. 628 af 11.6.2010 (Barnets Reform)
- 14 Se <https://socialministeriet.dk/publikationer/2011/jun/retningslinjer-for-foraeldrekompentenceundersogelser/> (9.5.2019).
- 15 Lov nr. 1442 af 22. december 2004, § 19, stk. 2.
- 16 L 232 fremsat 30.2.2000, bemærkninger til lovforslaget pkt. 4.3.1 og bemærkninger til § 1. Barnets Reform, L 178 fremsat 24.3.2010, bemærkninger til lovforslaget, pkt. 3.3.1 og 3.3.2. Overgrebspakken, Lovforslag 181, fremsat 13.3.2013, Almindelige bemærkninger, pkt. 1.2.11, Ad 2. Se også Vejledning nr. 9007 af 7.1.2014 om særlig støtte til børn og unge og deres familier. Punkt 291-97.
- 17 L 181. Forslag til Lov om ændring af lov om social service (Beskyttelse af børn og unge mod overgreb m.v.), fremsat 13.3.2013. Bemærkninger til lovforslaget, pkt. 1.2.1.1, s. 5.
- 18 L 181 (se note 17), § 1, nr. 20.
- 19 L 181 (se note 17), Bemærkninger til lovforslaget, 1.2.1.1. Ad.4.
- 20 L 107/2016 Forslag til Lov om ændring af dagtilbudsloven. Se bemærkningerne til lovforslaget, pkt. 2. Se endvidere <https://www.ft.dk/samling/20161/lovforslag/L107/baggrund.htm> (9.5.2019) og Lov nr. 1529 af 18. december 2018.
- 21 Se f.eks. hørings svar fra Børnerådet via link i note 20.
- 22 L 133 Forslag til forældreansvarslov fremsat 31.1.2007. Bemærkninger til lovforslaget. Pkt. 1.2.
- 23 <https://www.ft.dk/samling/20061/lovforslag/l133/index.htm>
- 24 L 90 Forslag til lov om familieretshuset, fremsat 7.11.2018. Bemærkninger til lovforslagets enkelte paragraffer, § 1, s. 80-81.
- 25 L 90, Bemærkninger til lovforslaget, pkt. 2, s. 19-20.
- 26 L 90, Bemærkninger, pkt. 2, s. 20.
- 27 L 90, Bemærkninger, pkt. 3.3.7, s. 55.

Referencer

- Ankestyrelsen 2011. *Praksisundersøgelse om inddragelse af børn og forældre i sager om frivillige foranstaltninger.*
- Ankestyrelsen 2013. *Praksisundersøgelse om flytning og hjemgivelse af anbragte unge.*
- Betænkning nr. 985. 1983. *Forældremyndighed og samværsret.* Afgivet af en arbejdsgruppe under Justitsministeriet.
- Betænkning nr. 1212. 1990. (Graversen-udvalget) *Om de retlige rammer for indsatsen overfor børn og unge, afgivet af udvalget om de retlige rammer for indsatsen over for børn og unge.*
- Betænkning nr. 1247. 1994. *Fælles forældremyndighed, samværsvanskeligheder, børnesøgkyn-dig rådgivning, betænkning afgivet af justitsministeriets forældremyndighedsudvalg.*
- Betænkning nr. 1445. 2014. *Om inkorporering mv. inden for menneskeretsområdet.* Justitsministeriet.
- Betænkning nr. 1475. 2006. *Barnets perspektiv: forældremyndighed, barnets bopæl, samvær, tvangsfuldbyrdelse.* Betænkning afgivet af Udvalget om Forældremyndighed og Samvær.
- Børnekommissionen. 1981. *Børnekommissionens betænkning.* Afgivet af Børnekommissionen.
- Børnerådet 1996–97. *Beretning.*
- Børnerådet 2000. *Årsberetning.*
- Børnerådet 2001. *Årsberetning.*
- Børnerådet 2005. *Rapport til FN's Komité om Barnets Rettigheder. Supplerende rapport til Danmarks 3. periodiske rapport.*
- Cohen, C.P. 1990. The role of nongovernmental organizations in the drafting of the convention on the rights of the child. *Human Rights Quarterly* 12: 137–47.
- Fass, P.S. 2011. A historical context for the United Nations Convention on the Rights of the Child. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 633: 17–29.
- Faye Jacobsen, A. 2004. Ti års benarbejde – Børnerådets forhistorie. *Børnerådets 10-års jubilæum 1994–2004:* 7–10.
- Faye Jacobsen, A. 2015. Stat og civilsamfund i nye relationer. FN's Børnekonventions historie i Danmark. *Temp – tidsskrift for Historie* 5: 60–91.
- Folketingstidende 1991–92a. *Forhandlingerne V.*
- Folketingstidende 1991–92b. *Forhandlingerne VIII.*
- Folketingstidende 1996–97. *Forhandlingerne VIII.*
- Folketingstidende 1996–97. *Tillæg A.*
- Folketingstidende 1999–2000a. *Forhandlingerne X.*
- Folketingstidende 1999–2000b. *Forhandlingerne XIII.*
- Folketingstidende 2008–2009. *Forhandlingerne XIII.*
- Folketingsårbog 1984–85.
- Grumløse, S.P. 2014. *Den gode barndom: dansk familiepolitik 1960–2010 og forståelsen af småbarnets gode liv.* Afhandling fra Ph.d.-programmet Hverdagslivets Socialpsykologi. Roskilde Universitet.
- Holzscheiter, A. 2010. *Children's Rights in International Politics: The Transformative Power of Discourse.* London: Palgrave Macmillan.
- Kloppenborg, H.S., Ladekjær, E. og Pedersen, H. S. 2018. *Evaluering af projekt Bedre børneinddragelse.* Rapport. Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Koselleck, R. 1972. Einleitung. I: O. Brunner, W. Conze og R. Koselleck, red. *Geschichtliche Grundbegriffe: Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland VIII–XXIV.* Stuttgart: Klett-Cotta.
- Lindkvist, L. 2018. Rights for the world's children: Rädda barnen and the making of the UN Convention on the Rights of the Child. *Nordic Journal of Human Rights* 36: 287–303.
- Quennerstedt, A. 2013. Children's rights research moving into the future – challenges on the way forward. *The International Journal of Children's Rights* 21: 233–47.
- Reynaert, D., Bouverne-de-Bie, M. og Vandeveldel, S. 2009. A review of children's rights literature since the adoption of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Childhood* 16: 518–34.

Samarbejdsgruppen om Børnekonventionen i Danmark. 2005. *Supplerende NGO-rapport til den danske regerings 3. periodiske rapport til FN's Komité for Barnets Rettigheder.*

Samarbejdsgruppen referat 24.4.2008

Samarbejdsgruppen referat 31.5.2012

Samarbejdsgruppen referat 7.11.2014

Servicestyrelsen. 2007. *Håndbog om anbringelsesreformen.*

UN Committee on the Rights of the Child. 2001. *Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child: Denmark.* CRC/C/15/Add.151.

UN Committee on the Rights of the Child. 2002. *General Comment no. 2. The role of Independent National Human Rights Institutions in the Promotion and Protection of the Rights of the Child.* CRC/GC/2002/2.

UN Committee on the Rights of the Child. 2003. *General Comment no 5. General Measures of Implementation of the Convention on the Rights of the Child.* CRC/GC/2003/5.

UN Committee on the Rights of the Child. 2005. *Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child: Denmark.* CRC/C/DNK/CO/3.

UN Committee on the Rights of the Child. 2011. *Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child: Denmark.* CRC/C/DNK/CO/4.

UN Committee on the Rights of the Child. 2016. *Consideration of Reports Submitted by States Parties under Article 44 of the Convention, Fifth periodic reports of States parties due in 2016: Denmark.* CRC/C/DNK/5.

Verhellen, E. 2000. *Convention on the Rights of The Child: Background, Motivation, Strategies, Main themes.* Leuven: Garant.

Forfatterpræsentation

Anette Faye Jacobsen er uddannet historiker, ph.d. og seniorforsker ved Institut for Menneskerettigheder, Danmarks Nationale Menneskerettighedsinstitution. Hun har i mange år arbejdet med FN's Børnekonventions implementering i dansk socialpolitik. Hun har desuden skrevet om dansk skolehistorie, dansk børneforsorgs historie og demokratiudvikling i retshistorisk belysning.